

KODI
I DREJTËSISË
PENALE PËR TË
MITUR

NGA FËMIJËT, PËR FËMIJËT

KODI I DREJTËSISË PENALE PËR TË MITUR

Në një formë të përshtatur
për fëmijë dhe të rinj 10-18 vjeç

E drejta për t'u informuar është një nga të drejtat themelore të fëmijëve. E sjellim këtë libërth për të gjithë fëmijët dhe të rinjtë nën moshën 18 vjeç, me qëllim që ata të njihen me të drejtat dhe mbrojtjen e tyre kur vihen në kontakt me ligjin (pra, kur përfshihen në një ngjarje të dënueshme, e cila dëmton pronën, mirëqenien apo jetën e dikujt, apo kur kanë qenë dëshmitarë të kësaj ngjarjeje). Është e rëndësishme që fëmijët dhe të rinjtë të njohin dhe të kuptojnë situatat e rrezikshme e të dënueshme nga ligji dhe pasojat e veprimeve të tyre, në mënyrë që të parandalojnë sjelljet e gabuara me rrjedhoja negative për të ardhmen e tyre. Këtu njihemi gjithashtu edhe me kuptimin më të thjeshtë të disa fjalëve që përdoren në ligje, që janë të vështira për fëmijët dhe që do t'u lehtësojnë të kuptuarin e këtij materiali. Të gjitha sa më lart janë pjesë e një dokumenti ligjor, që është Kodi i Drejtësisë për të Mitur, i cili është pjesë e Sistemit të drejtësisë penale për fëmijët në Shqipëri. Aty përmenden edhe masat që parashikon ligji kur kryhet një veprim i dëmshëm dhe i dënueshëm.

Për të realizuar këtë libërth kanë dhënë ndihmesën më shumë se 170 fëmijë e të rinj, të mbështetur nga organizata "Terre des Hommes", duke e zbërthyer, duke e thjeshtuar dhe duke e bërë informacionin të kuptueshëm dhe tërheqës për bashkëmoshatarët e tyre. Falënderimet kryesore, për mendimet e tyre të vlefshme gjatë kësaj pune serioze, u shkojnë fëmijëve dhe të rinjve nga Lezha, Shkodra, Fieri, Cërriku, Kukësi, Dibra, Elbasani dhe Tirana. Falënderime speciale edhe për Ema Bregun, 18-vjeçaren nga Tirana, që është kujdesur për ilustrimet dhe dizajnin grafik të këtij libërthi.

FJALORTH I THJESHTËZUAR

01

I MITUR

Çdo person që nuk ka mbushur ende moshën 18 vjeç. Ligji apo kodi i drejtësisë për të mitur i ndan të miturit në dy grupe sipas moshës, si më poshtë:

- **deri në 14 vjeç – fëmijë pa përgjegjësi penale:** Mendohet që fëmija deri në 14 vjeç nuk i kupton përgjegjësitë ligjore të veprimeve që bën; nuk kupton qartë të drejtën nga e gabuara, ndaj për këtë arsye nuk mund të arrestohet apo të burgoset pa mbushur moshën 14 vjeç.
- **14 deri 18 vjeç – i mitur që ka përgjegjësi penale:** Fëmijët në këtë moshë i kuptojnë përgjegjësitë apo pasojat ligjore të veprimeve të tyre. Kjo do të thotë që të miturit e kësaj moshe mund të arrestohen, të dalin para gjykatësit apo edhe të dënohen me burgim (pra, me heqje të lirisë).

02

PENAL = KRIMINAL

Ligjet quhen penale kur merren me veprime të gabuara dhe të dënueshme, të kryera nga një apo më shumë persona (që mund të jenë edhe fëmijë), veprime të cilat dëmtojnë pronën, mirëqenien, jetën e një personi (apo të një fëmije) apo të shoqërisë.

Shembuj: vjedhja si edhe plagosja, vrasja, zjarrvënia e qëllimshme, shkatërrimi i pronës private apo i pronës së përbashkët (p.sh., i parkut, i shkollës, i lagjes), falsifikimi i një dokumenti, vjedhja përmes internetit, përdorimi i dhunës apo i ngacmimeve të drejtpërdrejta apo edhe online, etj.

03

KODI PENAL

Të gjitha ligjet dhe rregullat ligjore të një shteti, që përcaktojnë se cilat janë veprimet e dënueshme dhe ku parashikohen llojet e dënimeve që jepen për këto veprime. Kodi zërbërthet në disa ligje të tjera të veçanta.

04

KODI I DREJTËSISË

PENALE PËR TË MITUR

Ky kod ka në qendër të vëmendjes interesin e fëmijëve dhe të drejtat e tyre (sipas Konventës për të Drejtat e Fëmijëve). Ai synon të ofrojë mbrojtje për fëmijët dhe përpiket të jetë më shumë korrigjues, sesa dënues. Kodi e shikon dënimin me burg si zgjidhjen e fundit.

05

VEPËR PENALE = KRIM

Një veprim i gabuar dhe i dënueshëm, që sjell dëmtim të pronës, të jetës, apo të mirëqenies së një personi, fëmije, grupi shoqëror apo edhe shtetit.

Shembuj: (shih penal më lart).

06

I MITUR NË KONFIKT

ME LIGJIN

I mituri mbi 14 vjeç, që ka kryer një krim (vepër penale) për të cilin ai është akuzuar, gjykuar, ka marrë dënim nga gjykata.

07

I MITUR NË KONTAKT ME LIGJIN

I mituri i cili nuk ka kryer asnjë krim apo veprim të gabuar, por është përfshirë si dëshmitar apo si i lënduar.

Shembuj:

- kur një i mitur ka qenë i pranishëm dhe ka parë një zënkë shokësh që ka përfunduar me plagosje;
- ose kur i mituri ka pësuar dhunë/dëmtim të qëllimshëm nga dikush;
- ose kur në prani të fëmijës ndodh dhunë mes anëtarëve të familjes, etj.

08

MASAT E DREJTËSISË RESTAURUESE

Masat që merren në mënyrë që një i mitur në konflikt me ligjin të kuptojë përgjegjësinë dhe të korrigjojë pasojat e veprës penale që ka kryer, të zhdëmtojë dëmet dhe/ose të pajtohet me viktimën (palën e dëmtuar) dhe persona të tjerë të prekur nga vepra penale. Ndërmjetësimi është njëra prej këtyre masave.

NDËRMJETËSIMI

09

Procesi i zgjidhjes së një konflikti pa përdorur gjykatën, por duke gjetur gjuhën e përbashkët me ndihmën e një personi të tretë, të rritur (p.sh., prindi, mësuesi, një shok i rritur, psikologu, etj.) Ky person i ndihmon ata të flasin, të dëgjojnë dhe të gjejnë zgjidhje në mënyrë paqësore.

Shembull: një adoleshent i merr shokut celularin dhe e përplas në tokë nga inati, duke i thyer ekranin. Mësuesi që hyn në klasë, flet qetësisht, dëgjon secilën palë dhe ndihmon në sqarimin e situatës ku të dy fëmijët tregojnë se si janë ndier dhe si kanë gjykuar. Djali i kërkon falje shokut dhe merr përsipër t'i rregullojë ekranin e telefonit. Shoku e pranon faljen dhe zotohet të mos e prishë shoqërinë.

10

PËRFAQËSUES PROCEDURAL

Një person që ndihmon të miturin gjatë procesit gjyqësor; nëse një i/e mitur ka kryer një krim dhe do të dalë përpara gjykatës, atij i caktohet një përfaqësues procedural. Ai/ajo siguron që i mituri të kuptojë të drejtat e tij, të marrë pjesë plotësisht dhe të ketë një gjykim të drejtë. Përfaqësuesi procedural mund të jetë një avokat, një punonjës social ose një punonjës i një organizate joqeveritare (OJQ/shoqatë).

Shembull: punonjësja e shoqatës që vepron në lagjen ku jeton vajza M. N. është përfaqësuesja procedurale e vajzës që vodhi argjendarinë. Ajo i tregon të miturës

- çfarë pritet të ndodhë gjatë gjyqimit;
- i shpjegon të drejtat që i jep ligji;
- i ofron mbështetje emocionale;
- përpiket që procesi të jetë i drejtë për të;
- sugjeron masa alternative dënimi që i përshtaten rastit etj.

11

SHËRBIMI I PROVËS

Një strukturë shtetërore (në varësi të Ministrisë së Drejtësisë), e cila ndjek dhe sigurohet për zbatimin e dënimeve (jo me burgim) nga të miturit që kanë shkaktuar dëme dhe sigurohet që ata të ndjekin rregullat dhe të mos hyjnë në më shumë telashe.

Shembull: rastet që kemi sjellë më sipër, puna në komunitet, këshillimi psikologjik etj., kontrollohen nga oficeri i Shërbimit të Provës, që vlerëson edhe ndryshimin tek i mituri, nëse ai është penduar, nëse ka kuptuar gabimin, nëse është korrekt në ndjekjen e programit apo nëse bën përpjekjet e nevojshme për të ndryshuar sjelljen e tij. Oficeri i Shërbimit të Provës e ndihmon, i jep këshilla, e orienton të miturin gjatë periudhës së provës.

12

VIKTIMIZIMI I DYTË/I PËRSËRITUR

Gjatë një procedure ligjore apo gjyqësore, një fëmijë që ka pësuar dëm (dhunë, abuzim, dëmtime të tjera) mund t'i shkaktohet shqetësim dhe stres duke e bërë ta ripërfjetojë shpesh ngjarjen e rëndë. Për të mos ndodhur kjo, fëmija ka nevojë për mbështetje emocionale, për intervistues të trajnuar dhe me përvojë, për mjedise intervistimi të përshtatshme për fëmijët, etj.

13

SHMANGIE

Mundësia për të vuajtur pasoja më pak të rënda dhe për të shmangur procesin gjyqësor që i ofrohet të miturit të akuzuar, si p.sh., shërbimi në komunitet, këshillimi psikologjik, pjesëmarrja në një program edukimi, etj. Pra, qëllimi është korrigjimi dhe edukimi, jo ndëshkimi.

Shembull: një i mitur kapet duke vjedhur dikë. Personi njofton policinë, e cila e ndalon të miturin. Atij i rekomandohet ndjekja e një programi që përmban:

- Disa orë në javë punë në një lagje të qytetit (pastrim dhe mirëmbajtje e parkut) dhe
- Këshillim dy herë në javë me psikologun.

Nëse i mituri i kryen me korrektësi këto detyrime dhe tregon se e ka kuptuar gabimin, ndaj tij hiqen të gjitha akuzat dhe nuk ka asnjë veprim ligjor.

14

ORGANET E SISTEMIT TË

DREJTËSISË

Janë disa institucione shtetërore si: Ministria e Drejtësisë, Policia, Prokuroria, Dhoma e Avokatëve, Gjykatat, Urdhri i Psikologut dhe Punonjësit Social, institucionet e vuajtjes së vendimeve penale (burgjet), Shërbimi i Provës.

- Ky kod zbatohet vetëm për të miturit që akuzohen apo që kanë kryer një veprim penal (pra, fëmijët nga 14-18 vjeç), jo për ata më të vegjël.
- Në disa raste, ky kod prek edhe të rinjtë e moshës 18-22 vjeç, kur akuzohen për një veprim që e kanë kryer kur kanë qenë më të vegjël se 18 vjeç.
- Kur një fëmijë nën moshën 14 vjeç ka kryer një veprim penal, atëherë rasti trajtohet nga Shërbimet Sociale apo Zyra për Mbrojtjen e Fëmijëve me programe të veçanta edukuese, mbështetëse dhe riintegruese.

ÇFARË PËRMBAN KODI I DREJTËSISË PENALE PËR TË MITUR

Kodi i Drejtësisë Miqësore për Fëmijët - quhet drejtësi miqësore sepse mban parasysh gjithmonë interesin me të lartë të fëmijës dhe Konventën për të drejtat e fëmijëve. Sepse në çdo çështje vlerësohet mosha, nevojat dhe zhvillimi i fëmijës, historia e tij (nëse ka qenë viktimë e dhunës dhe e abuzimit, apo situata të tjera të vështira), mendimi i fëmijës, aftësia e prindërve etj.

Një drejtësi e drejtë - sigurohet që të gjithë fëmijët të marrin një trajtim të drejtë, të paanshëm, pa marrë parasysh prejardhjen, racën, fenë, gjendjen ekonomike etj. (prandaj dhe simboli i Drejtësisë është një zonjë me sytë e lidhur dhe me peshore).

Edukim, korrigjim dhe JO ndëshkim - arrestimi apo burgimi i fëmijës shihet si zgjidhja e fundit, kur ka ndodhur një ngjarje shumë e rëndë dhe nuk ka zgjidhje të tjera. Por gjithmonë jepet për një afat të shkurtër dhe gjykata herë pas here rishikon apo rivlerëson situatën, që mund të çojë në një ndryshim të vendimit me burgim.

Përparësi dhe shpejtësi - të gjitha çështjet që përfshijnë të miturit kanë përparësi, pra, çështjet e fëmijëve janë parësore para çështjeve të të rriturve, sepse fëmijët janë më të ndjeshëm dhe zgjatja e procesit mund të ketë pasoja që ndikojnë në zhvillimin e tyre.

Pjesëmarrja e fëmijëve - fëmijët kanë mundësinë të pyeten dhe t'u dëgjohet mendimi.

Prania e psikologut - në çdo fazë të procedurës, si për të miturin që akuzohet për një veprim të dëmshëm apo për të miturit viktimë ose dëshmitarë, mbi apo nën 14 vjeç, prania e psikologut është e detyrueshme. Psikologu ofron mbështetje psikologjike, vlerëson dëshminë e të miturit, në përputhje me zhvillimin mendor.

Vlerësimi individual i rastit - jepet informacion mbi nivelin e zhvillimit, mënyrën e jetesës, edukimin, shkollimin, gjendjen shëndetësore, situatën familjare dhe kushtet e tjera të të miturit. Kjo ndikon në masën dhe në llojin e dënimit që do të jepet për të miturin. Në qoftë se gjykata/prokurori kupton se i mituri vuan nga çrregullime të shëndetit mendor, që e bëjnë atë të papërgjegjshëm, i mituri përjashtohet nga përgjegjësia penale.

KODI I DREJTËSISË PENALE PËR TË MITUR

Ky kod, të miturve që kanë kryer një veprim të dëmshëm, atyre që kanë pësuar dëm, apo që janë dëshmitarë, u garanton:

- 01 të drejtën për ndihmë ligjore dhe psikologjike ose çdo ndihmë tjetër të nevojshme;
- 02 të drejtën për t'u informuar menjëherë në mënyrë të thjeshtë dhe të kuptueshme për të;
- 03 të drejtën për një përkthyes falas, në qoftë se nuk e kupton gjuhën shqipe ose gjuhën e shenjave;
- 04 të drejtën që të ketë të pranishëm prindin/kujdestarin ose një person të besuar;
- 05 të drejtën për të mos qenë i detyruar të dëshmojë ose të pranojë fajësinë;

06 të drejtën për ndihmë nga shërbimi konsullor (konsullata e shtetit të tij) nëse është i huaj;

07 të drejtën për ankim në çdo fazë të procesit apo edhe gjatë kryerjes së dënimit;

08 të drejtën e mbrojtjes së jetës private: nuk publikohet asnjë informacion që sjell njohjen e të miturit që ka kryer një veprim, të miturit viktimë ose dëshmitar;

09 të drejtën e përfitimit pa pagesë të shërbimeve të ndihmës juridike falas (avokatit mbrojtës), mbështetje psikologjike, përkthyes për të miturit që kanë kryer një veprim apo kanë pësuar një dëm;

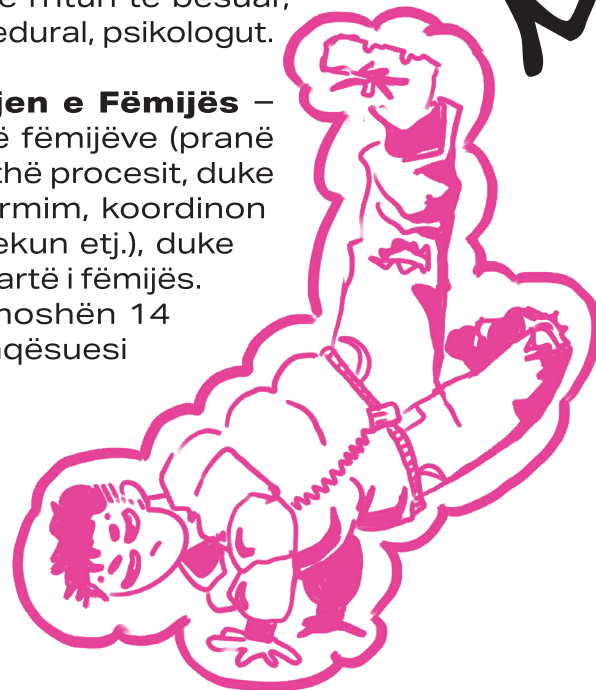
10 të gjithë profesionistët, si gjykatës, prokurorë, avokatë, psikologë, punonjës të shërbimit të provës, oficerë të policisë gjyqësore etj., janë të detyruar të njohin të drejtat e fëmijëve, të kenë njohuri për komunikimin dhe intervistimin me fëmijët, për njohjen e psikologjisë së fëmijës, etj. dhe të trajtohen vazhdimisht.

Avokat mbrojtës i specializuar – i mituri që akuzohet apo që ka kryer një veprim penal mbrohet nga avokatë të specializuar në drejtësinë për të mitur. Kur i mituri nuk ka mundësi të zgjedhë një avokat mbrojtës, atij i caktohet një avokat pa pagesë. Avokati mbrojtës duhet patjetër të jetë i pranishëm. Çdo gjë që thuhet nga i mituri pa qenë aty avokati mbrojtës nuk mund të përdoret si provë.

E drejta për t'u informuar – i mituri që ka kryer apo që ka pësuar një dëm informohet për të gjitha hapat e procesit, si marrja në pyetje, dhënia e mbështetjes, si dhe për shërbimet e nevojshme (shëndetësore, psikologjike, etj.), mbrojtja e veçantë, kërkesa për dëmshpërblim në raste të caktuara, etj. Gjithmonë në këto raste, gjatë gjithë hapave të procedurës, fëmija do të jetë në praninë e avokatit mbrojtës, të prindit apo një të rrituri të besuar, përfaqësuesit procedural, psikologut.

Njësia për Mbrojtjen e Fëmijës – punonjësi i mbrojtjes së fëmijëve (pranë Bashkisë) ndihmon të miturin gjatë gjithë procesit, duke i ofruar mbështetje emocionale, informim, koordinon me shërbimet e tjera (psikologun, mjekun etj.), duke garantuar që të zbatohet interesi më i lartë i fëmijës. Kur kemi të bëjmë me fëmijë nën moshën 14 vjeç, i pranishëm është edhe përfaqësuesi procedural.

MBROJTJA

Rregulla të veçanta të pyetjes së të miturit viktimë ose dëshmitar

Për të siguruar interesin më të lartë të fëmijës gjatë një procesi gjyqësor, të rriturit duhet të sigurojnë:

1. Mirëqenien dhe sigurinë fizike;
2. Mirëqenien mendore dhe emocionale;
3. Kryerjen e intervistimit të të miturit viktimë apo dëshmitar në mjedise të përshtatshme ose në distancë;
4. Përdorimin e pajisjeve për regjistrimin e intervistës që i mituri të mos jetë i detyruar të pyetet shumë herë;
5. Ndryshimin e pamjes dhe/ose zërit që i mituri të mos identifikohet;
6. Shmangien e përballjes së drejtpërdrejtë me të akuzuarin për kryerjen e krimit;
7. Koha e procedurave të jetë sa më e shkurtër;
8. Ndalimin e përdorimit të forcës dhe mjeteve të tjera për detyrimin, ndëshkimin, apo frikësimin e të miturit.

PYETJA E TË MITURIT VIKTIMË DHE/OSE DËSHMITAR I SHFRYTËZIMIT APO DHUNËS SEKSUALE

Duke qenë një çështje shumë delikate dhe me pasoja të forta psikologjike dhe emocionale, është e detyrueshme që:

- marrja në pyetje të bëhet vetëm me regjistrim audio dhe video;
- fëmija nuk duhet të jetë i pranishëm në sallën e gjyqit.

MASAT E SIGURIMIT

Afati dhe vleftësimi i arrestit ose i ndalimit të të miturit

– kur nuk urdhëron lirim e menjëhershëm, prokurori, brenda 48 orëve nga arrestimi ose ndalimi, kërkon vleftësimin e arrestit/ndalimit në gjykatë.

Kur gjykata vlerëson arrestin/ndalimin do të thotë që jep një masë sigurimi (siç përshkruhet më sipër). Nëse nuk respektohet afati 48 orë (por tejkalohet) arrestimi/ndalimi humbet vlerën dhe i mituri lirohet pavarësisht situatës.

Vendosja e të miturit në mbikëqyrje

– paraqitja e të miturit, sa herë kërkohet, përpara oficerit të policisë gjyqësore, prokurorit ose gjykatës. Realizohet duke e marrë përsipër prindi, të afërmit, një qendër sociale, të cilët marrin mbi vete përgjegjësinë për sjelljen e të miturit.

Vendosja në një shërbim të specializuar

– masë që i përgjigjet nevojave të veçanta të të miturit p.sh.: mund të jetë një shërbim edukimi, shërbim mjekësor apo trajtimi psikologjik, etj.

Vendimi për arrest me burg për të miturin jepet kur:

- veprimi është shumë i rëndë;
- kur i mituri përbën rrezik serioz për veten dhe të tjerët;
- përpiqet t'i ikë drejtësisë;
- jepet vetëm si alternativë e fundit;
- ligji parashikon burgim mbi 7 vjet për atë veprim.

SHMANGIA NGA NDJEKJA PENALE DHE NGA DËNIMI – MASAT ALTERNATIVE

Ndjekja penale për një të mitur – kur një i mitur kryen një veprim penal, gjithë procesi i përballjes me ligjin për rëndësinë e veprimit që ka bërë dhe pasojat (dënimi) që duhet të vuajë quhet ndjekje penale.

Hapat e procesit të ndjekjes penale – ndalimi, hetimi i ngjarjes, gjykimi, vendimi, kryerja e dënimit. Në këtë proces Prokurori është një nga figurat kryesore dhe mbron interesin e palës së dëmtuar/viktimës.

Shmangia nga ndjekja penale – që një i mitur të mos përfshihet në procesin e ndjekjes penale (ose të pushohet ndjekja penale) prokurori vlerëson:

- interesin me të lartë të të miturit,
- rëndësinë e veprës penale të kryer dhe dënimin e parashikuar për atë vepër (p.sh., nëse është kryer një krim i rëndë, si vrasje, plagosje, përdhunim me pasoja etj., ku parashikohen më shumë se 7 vite burgim, rasti shkon në proces penal; por nëse një i mitur ka vjedhur një produkt në një dyqan, në këtë rast mund të shmanget ndjekja penale);
- moshën e të miturit,
- shkallën e dëmit të shkaktuar,
- raportin e vlerësimit individual.

Masat alternative (për shmangien nga ndjekja penale):

- programet e drejtësisë restauruese (korrigjuese) dhe ndërmjetësimit (siç janë shpjeguar më parë);
- këshillimin për të miturin dhe familjen;
- paralajmërimin me gojë/shkrim;
- masat detyruese;
- vendosjen nën kujdes (nëse vlerësohet që familja nuk përbën një ambient të përshtatshëm për edukim dhe kujdes, vendoset nën kujdesin e një programi edukativ pa u ndarë nga familja dhe kryhet nga qendrat sociale).

Masat detyruese:

- a. të fillojë ose të rifillojë studimet në një institucion arsimor;
- b. të fillojë të punojë;
- c. të kryejë një program edukativ, korrigjues ose trajtim mjekësor.

Realizimi dhe mbikëqyrja e zbatimit të këtyre masave nga i mituri bëhet nga oficeri i Shërbimit të Provës ose Njësia për Mbrojtjen e Fëmijës pranë Bashkisë.

ELEMENTE TË PROCESIT TË HETIMIT TË TË MITURIT NË KONFLIKT ME LIGJIN

Ndryshimi mes arrestimit dhe ndalimit - arrestimi lidhet me një situatë më serioze dhe ndiqet nga hapat e tjera të ndjekjes penale, siç i kemi përshkruar më lart (hetimi, akuza zyrtare, gjykimi, dënimi). Ndalimi është një situatë më e thjeshtë pas një veprimi të gabuar, që i jep mundësi oficerit të policisë të bëjë pyetje sqaruese.

Shembull: nëse një i mitur ka një sjellje të dyshimtë, një oficer policie mund ta ndalojë për t'i bërë pyetje (p.sh., ku banon, pse ky veprim, etj.).

Çfarë ndodh gjatë ndalimit ose arrestimit të të miturit:

- informohet i mituri mbi çfarë ndodh dhe të drejtën për njoftimin e prindit/një të rrituri të besuar;
- njoftimi i prindit/të rriturit të besuar për vendndodhjen e të miturit; arsyen e ndalimit;
 - caktohet përfaqësuesi procedural;
 - njoftohet avokati mbrojtës;
 - jepet karta e të drejtave.

Kushtet e të miturit në mjediset e paraburgimit:

- të miturit vendosen në mjedise të veçanta nga të rriturit;
- të miturit ndahen në mjedise të veçanta sipas gjinisë;
- të miturve u ofrohet ndihmë psikologjike, mjekësore, fizike nëse është e nevojshme.

Pyetja e të miturit në konflikt me ligjin:

- i garantohet e drejta për të heshtur dhe për të mos dhënë dëshmi;
- trajtohet me dinjitet (e drejta e një personi për t'u vlerësuar, për t'u respektuar dhe për t'u trajtuar në mënyrën e duhur);
- ndalohet çdo formë keqtrajtimi fizik dhe psikologjik me qëllim marrjen e informacionit;
- pyetjet konsultohen me psikologun, që t'u përgjigjen fazës së zhvillimit dhe të kuptuarit të fëmijës;
- pyetja e të miturit bëhet në prani të mbrojtësit dhe psikologut.

Kontrolli intim i të miturit:

- bëhet vetëm me vendim të gjykatës;
- lidhet me kontrollin e trupit të të miturit me përjashtim të gojës;
- bëhet në mjedise të veçanta, në prani të avokatit mbrojtës.

LLOJET E DËNIMEVE PËR TË MITUR

Dënime JO me burgim

- kufizimi i lirisë (nuk duhet të largohet nga qyteti; ose duhet të paraqitet tek oficeri i Shërbimit të Provës çdo ditë në një orë të caktuar, etj.);
- qëndrimi në shtëpi;
- gjoba;
- puna në interes të komunitetit;
- ndalimi i një aktiviteti të caktuar (p.sh., ndalimi i hyrjes në lojërat e fatit apo në klube ku konsumohet alkool, etj.);
- mbikëqyrja nga Shërbimi i Provës.

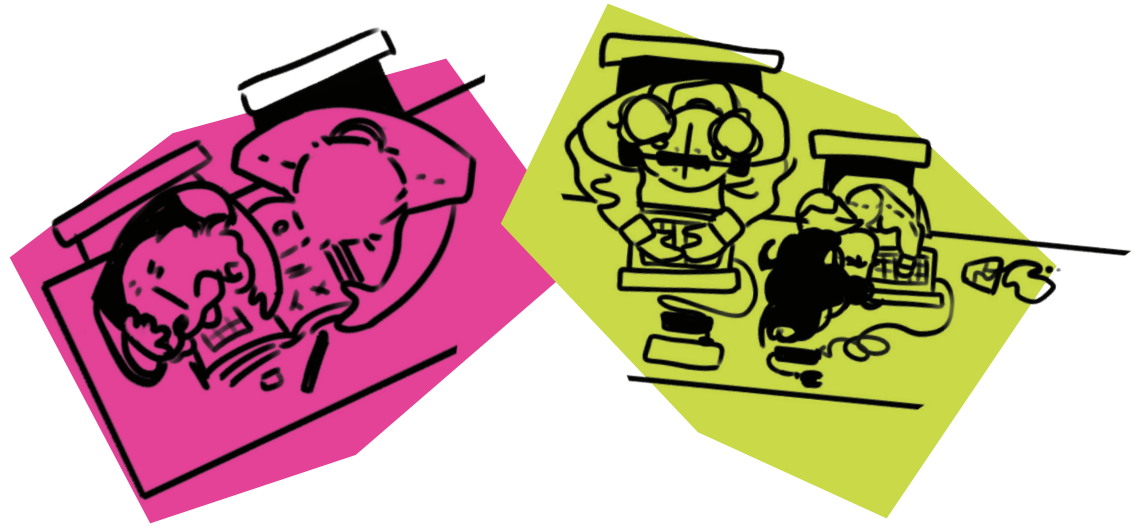
Dënime kryesore:

- burgimi,
- kufizimi i lirisë,
- gjoba.

Dënime plotësuese:

- ndalimi i një aktiviteti të caktuar,
- punë në interes të komunitetit,
- qëndrimi në shtëpi.

Vendet e veçanta për të pandehurit/dënuarit e mitur:

- të miturit vendosen veçmas nga të paraburgosurit ose të dënuarit e rritur;
- të paraburgosurat ose të dënuarat e mitura vendosen veçmas nga të paraburgosurit ose të dënuarit meshkuj të mitur;
- të miturit ndahen në bazë të grupmoshës, llojit dhe rëndësisë së veprës penale, zhvillimit fizik dhe mendor.

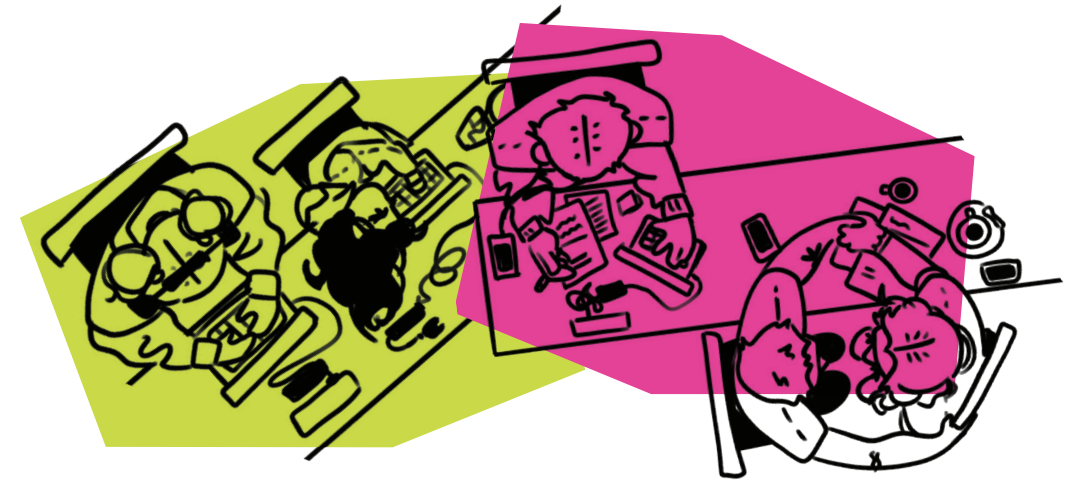
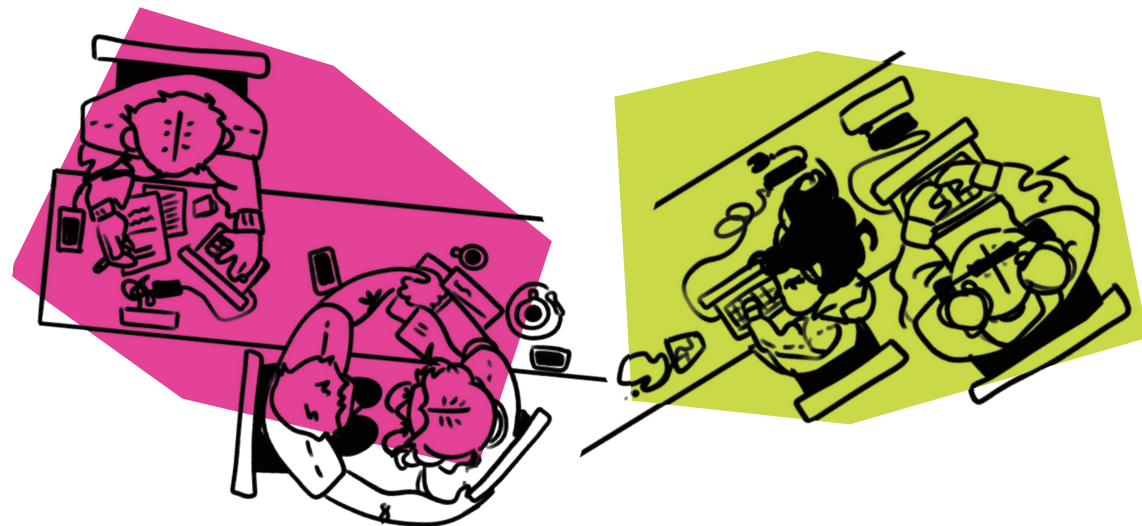
KUSHTET E RREGULLAT QË PARASHIKOHEN PËR TË MITURIT NË MJEDISËT E PARABURGIMIT DHE BURGIMIT

Lirimi me kusht

- I mituri i dënuar mund të lirohet me kusht kur:
- ka kryer një të tretën (1/3) e dënimit me burgim;
- është dënuar me burgim deri në 3 vjet;
- ka kryer gjysmën e dënimit nëse është dënuar deri në 8 vjet;
- ka kryer 2/3 e dënimit nëse është dënuar mbi 8 vjet.

Programet edukuese dhe rehabilituese

- Të miturve u sigurohet:
- arsimit bazë i detyrueshëm;
- arsimit mesëm ose i lartë;
- arsimit profesional;
- programet mbështetëse në rast nevojash të veçanta (si mësues ndihmës, terapist etj.)

Kontrolli mjekësor, psikologjik dhe vendosja në mjedise të përshtatshme

- çdo i mitur ekzaminohet nga një mjek, për identifikimin e ndonjë shenje/të dhëne apo ndonjë keqtrajtim të mëparshëm ose ndonjë dëmtim fizik ose mendor.

Vlerësimi psikosocial

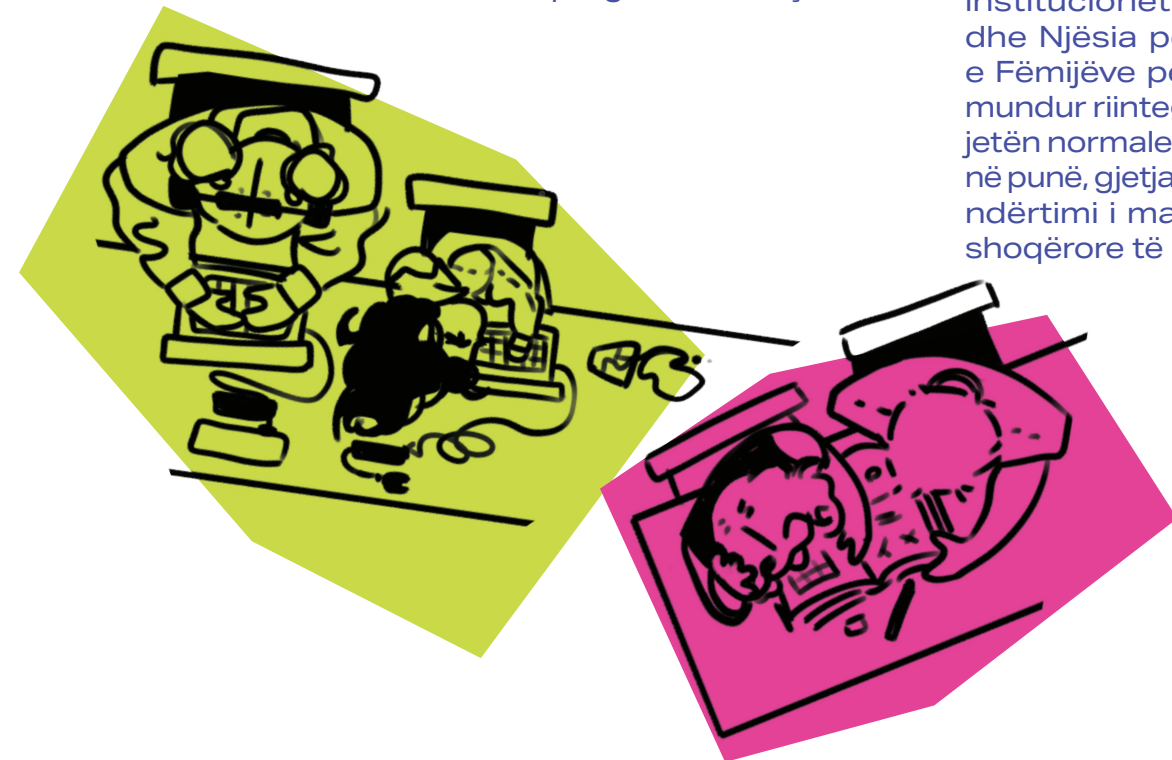
- çdo i mitur duhet të intervistohet jo më vonë se 24 orë nga momenti i pranimit, nga një psikolog ose punonjës social që përcakton situatën e tij psikologjike dhe të emocioneve dhe nevojave të veçanta, në mënyrë që për atë të hartohen programe të veçanta.

Kontaktet me familjen dhe rrethin shoqëror

- i mituri ka të drejtë të ketë vizita nga familjarët, kontakte telefonike apo video-thirrje. Kjo për të zvogëluar sa më shumë pasojat negative sociale dhe emocionale.

Mbështetja pas lirimit

- i mituri mbështetet nga institucionet e Bashkisë dhe Njësia për Mbrojtjen e Fëmijëve për të bërë të mundur riintegrimin e tij në jetën normale, si p.sh., futja në punë, gjetja e një banese, ndërtimi i marrëdhënieve shoqërore të mira, etj.

**“MËNYRA SE SI NJË SHOQËRI I TRAJTON FËMIJËT
TREGON KARAKTERIN E SAJ TË VËRTETË!”**

Nelson Mandela

© Terre des hommes, Tiranë 2024

Ky botim u përgatit në kuadër të projektit “Të Rinjtë,
të Drejtat dhe Drejtësia,” i zbatuar nga Terre des
hommes Shqipëri, dhe me kontributin financiar të
Bashkëpunimit Austriak për Zhvillim (ADC).

With funding from

 **Austrian
Development
Cooperation**

